

EUSKAL HERRIKO DEMOGRAFIAREN BILAKAERA

IÑAKI LARRAÑAGA

Azken aldi honetan Euskal Herriko herrialde desberdinetan egin diren biztanleen Errolda edo Zentsuak dira eta, han-hemenka agertzen joan dira herrialde batzuetako eta besteetako datuak. Inoiz ez da ordea, Euskal Herri osoari dagokionik azaldu, beti datu partzialak izan dira.

Halere, datu horiek, partzialak izan arren, zenbait alditan era alarmista batean baloratuak eta besteetan behar bezala neurtuak izan ez direnez, eztabaida edo polemika-gai bilakatu dira, batez ere hazkunde negatiboa agertzen duten datuak zeinen kaltegarriak diren azpimarratuz.

Guzti honen azpian, aspaldi batean, demografi zientziako adituen artean patriarkatzat onartua izan den Alfred Sauvy jaunak planteatzen zuen galdera dago. Biztanleriaren hazkun-

deaz hitz egiterakoan hazkundera zenbat eta handiagoa besterik gabe ona al da? Edozein neurritako hazkundera? Hazkundera demografiko optimo batez hitz egin al daiteke? Nola definitzen da hazkundera optimo hori? Hazkundera optimoaz hitz egitea baino ez ote litzateke hobe izango hazkundera-eritmo optimoaz hitz egitea? Galdera guzti horiei erantzun ahal izateko gauza asko izan behar dira kontuan.

Euskal Herriari dagokionean arazoari abiapuntu egoki bateatik heldu asmoz, lehen urrats gisa, Euskal Herri guztiko herrialdeetako (hau da 7 herrialdeetako) datuak biltzen ahalegindu gara, guztiak bildurik ikuspegi orokor batean eskaini asmoz. Horrela Euskal Herriko demografia bere osotasunean hobeto ezagutu eta baloratu ahal izango dugunaren ustetan. Izan ere, Europako batasunean garenez gero, bada Euskal Herri osoaren (Ipar eta Hego) ikuspegia erabiltzen hasteko garaia. Gaurko saio honetan ikuspegi orokor horretatik Euskal Herriak mende honetan zehar izan dituen biztanle gorabeherak aztertzer mugatuko gara.

Horretarako ordea, esan beharrik ez dago, iturri desberdinetara jo behar izan dugu:

- alde batetik, Euskal Autonomi Elkarteari dagokionean, EUSTAT erakundeak argitaratutako datuak erabili ditugu
- beste aldetik, Nafarroako herrialdeari dagokionean, Nafarroako Gobernuak Ekonomi sailak argitaratutako datuetaz baliatu gara
- azkenik, Iparraldeko datuei dagokionean, Frantziako INSEE erakundeak argitaratzen dituen datuetara jo behar izan dugu.

Era horretan osatu ahal izan ditugu berez sakabanaturik eta inongo argitalpenean bildurik agertzen ez diren datuak.

Datu hauen bildumak guretzat ezezik beste jende askorentzat interesik izango duelako ustetan eskaintzen ditugu aurkezpen labur honetan.

Metodologiari dagokionean, datuen azterketan normalki erabili ohi den prozeduraren kontrako erabiliko dugu. Hau da, oraingotik lehengora, ezagunetik ezezagunera, aurretik atzera urratsak eginaz, momentu jakin batean gertatzen dena, lehen gertatu denaren argitan ulertu ahal izateko. Horrela, azkenean, etorkizunean zer gerta daitekeen aurrikusi ahal izango dugu.

GAUR EGUNGO EGOERA

Argitaratu diren azken datuak honako hauek izan dira:

- Frantziako estatuan, 1990. urteari dagozkionak
- Espainiako estatuan, 1991. urteari dagozkionak

Urte horietan egindako biztanleen Errolda edo Zentsuetan Euskal Herriko lurraldeetako biztanleen kopurua honako hau izan da:

Euskal Herri osoak 2.876.142 biztanle ditu

Hegoaldean 2.625.981

Arabakan	272.447
Bizkaian	1.155.106
Gipuzkoan	676.488
Nafarroan	521.940

Iparraldean 250.161

Lapurdin	203.696
Naf.Beherea	29.838
Zuberoan	16.627

Datu hauen artean bereziki azpimarra daitezkeen puntuak honako hauek dira:

- Euskal Herria, egun 3 milioi eskaz biztanle (2.876.142) dituen lurraldea da.

Bestalde, Euskal Herriko zatirik nagusiena, bere 2.625.981 biztanleekin (%91,3), Hegoaldean (Espainiako estatuan) kokaturik dago, eta bestea, txikiena, bere 250.161 biztanleekin (%8,7), Iparraldean (Frantziako estatuan). Aitortu beharra dago Iparraldeak Hegoaldearekiko duen pisu espezifikoak, garapen sozio-ekonomiko eta kulturalari dagokionean, hamarretik batekoa baino handiagoa dela.

- Oraindik arrazoi handiagoz esan daiteke gauza bera Nafarroako herrialdeari buruz, bere 521.940 biztanleekin, Euskal Herri osoko %18,1 eta Hegoaldeko %20,0 inguru biztanle dituen herrialde honek, lur-eremuei dagokionean Euskal Herri osoko lurraldeetatik erdia inguru bereak osatzen baitu. Guzti honen ondorioz esan daiteke datuak aztertzerakoan ezin daitekeela ikuspegi orokor hau alde batera utzita jokatu.

Honen ondorioz esan behar da, sarritan egiten den arren, Hegoaldeko 4 herrialdeak edo, okerrago dena oraindik, Euskal Autonomi Elkarteke 3 herrialdeak Euskal Herri osotzat hartzea eta zati horietako batean gertatzen dena Euskal Herri osora generalizatu nahi izatea ez dela inolaz ere onargarria.

Esate baterako, azken aldi honetan behin eta berriz entzun da 1981-91 hamarkadan Euskal Herriak 32.000 biztanle baino gehiago «galdu» dituela. Eta hori, besterik gabe esanda, ez da egia. Euskal Herriari bere osotasunean dagozkion galerak guztira 3.155ekoak izan baitira. Ez dira, beraz, hainbeste aldiz aipatu diren zifren antzekoak, ezta gutxiagorik ere. Hori ziurtatzeko eman dezagun lehen urrats bat pasa den hamarkadara begira eta ikus ditzagun datu zehatzak.

AZKEN 10 URTETAKO BILAKAERA DEMOGRAFIKOA

Gauza asko esan da Euskal Herriak azken urteoten bizi izan duen biztanleen bilakaera dela eta. Hala nola «galera» handiak izan dituela, jaiotzen direnak hiltzen direnak baino gutxiago direla eta bide horretatik Euskal Herriaren etorkizuna benetan iluna agertzen dela eta abar.

Hasteko komentario guzti horiek momentu bateko eta partzialak diren datuetan oinarrituz egin direla esan behar da.

Izan ere, azken 10 urte horietan Euskal Herriak, bere osotasunean harturik, izan duen biztanleen gutxitzea, guztira 3.155 biztanlekoa izan dela kontuan hartzen bada, aitortu beharra dago, galera ez dela hain alarmagarria izan, betiere, gutxitze bat dela ahantzi gabe.

Populazio bati gerta dakizkiokeen gauza txarren artean, hain zuzen ere, ez dira kontatu behar biztanleen kopuruak gutxitzearenak bakarrik. Kopuruak handitzeak kopuruak gutxitzeak bezain kaltegarriak izan daitezke eta zenbait kasutan kaltegarriagoak. Ikus bestela Hego Ameriketara, Afrikan eta beste zenbait lekutan biztanleen neurrigabeko ugaritzeak ekaritzen dituen ondorio larriak.¹

Euskal Herriko azken 10 urtetako datuak zehazki aztertuz honako emaitzak nabarmentzen dira:

HEGOALDEA	1981	1991	IPARRALDEA	1982	1990
Araba	260.580	272.447	Lapurdi	188.803	203.696
Bizkaia	1.181.401	1.155.106	Nafar-Behe	30.434	29.838
Gipuzkoa	692.986	676.488	Zuberoa	17.726	16.627
Nafarroa	507.367	521.940			
GUZTIRA	2.642.334	2.625.981	GUZTIRA	236.963	250.161

Taula honetako datuen arabera, Hegoaldeak galerak izan ditu; Iparraldeak, aldiz, irabaziak

16.390 biztanle gutxiago Hegoaldean	13.235 biztanle gehiago Iparraldean
<i>Herrialde batzuk behera</i>	<i>Herrialde batzuk behera</i>
Bizkai 26.000 inguru	Naf. Beherea 600 inguru
Gipuzkoa 16.000 inguru	Zuberoa 1.100 inguru
<i>Beste herrialde batzuk gora</i>	<i>Beste herrialde batzuk gora</i>
Araba 12.000 inguru	Lapurdi 14.800 inguru
Nafarroa 14.000 inguru	

Datu hauek garbi adierazten dute herrialde batzuek behera egin duten bitartean, beste herrialde batzuek gora egin dutela. Eta batzuen beherakada besteen gorakadarekin guztiz konpentsatuta gelditu ez bada ere, beherakada orokorra nahiko errebajatu gelditu dela. Era honetan ikusten dugu herrialde desberdinek dinamika demografiko desberdinak bizi dituztela.

Ezin da beraz, besterik gabe, datu partzial batzuk erabiliz, generalizazioak egitera pasa, batez ere, datu horien perspektiba 10 urte baino zabalagoa den epe batean aztertzen bada. Adibidez, azken 30 urtetako epean.

AZKEN 30 URTETAKO BILAKAERA DEMOGRAFIKOA

Urrats berri bat emanez eta begirada atzerago luzatuz, ikus ditzagun lehenik datu orokorrak:

IKUSPEGI OROKORRA

Euskal Herri osoko biztanleak

1960	1.978.643
1970	2.562.310
1981	2.879.297
1991	2.876.142

Datu hauen arabera:

- 1960-70eko hamarkadan ematen da hazkunderik handiena (583.667).

- 1970-81eko hamarkadan, hazkundera ez da hain bizia, apalagoa baizik, aurreko atalean aztertu dugun bezala (316.987).

Bi hamarkada horietan eman den hazkundera ez da berezko indarrei bakarrik zor zaiena. Etorkinak, besteak beste, uholdeka etortzen ziren garaia zen.

- Azken hamarkadan (1981-91), hazkunderaren estankamentua ezezik, handia ez bada ere, biztanleen kopuruaren gutxitzea gertatu da (3.155).

Biztanle gutxitze honen iturri nagusiak honako 2 hauek dira:

- Jaiotze-kopuruaren beherakada nabarmena (15 urtetan erdira)
- Inmigratio-emigratio saldoaren aldaketa
 - . Etorkin berririk ez etortzea
 - . Etorkin zaharrak beren jaioterrira bueltatzea
 - . Bertakoak kanpora joatea

Garbi dago beraz, Euskal Herriko bilakaera demografikoak azken 30 urte hauetan bi aldi guztiz desberdinak izan dituela. Bata 1960tik 1981erakoa eta bestea azken 10 urteotakoa. Ikusten da baita ere, Euskal Herriko demografiaren berri jakin nahi bada, ez dela nahikoa azken hamar urteotan zer gertatu den aztertzea baizik eta ezinbestekoa dela epe zabalagoa hartzea, gutxienez azken 30 urteotakoa.

Euskal Herriko demografiaren historia sakonago aztertu nahi duenak ordea, gutxienez mende honen hasierara edo XIX mendeko erdialderaino zabaldu beharko lituzke. Oraingoz ordea, nahikoa izango dugu mende honen hasieratik honakoa aztertzea. Has gaitezen azken 30 urtetakoa aztertzen.

IKUSPEGI ZEHAZTUA

Aurreko atalean azken 10 urteei buruz esan dugun bezala, ikuspegi orokorrari dagokiona ez da, era berean ematen, herrialdekako ikuspegiari dagokionean. Izan ere, herrialde batzuek eta besteek hazkunde-prozesu eta dinamika desberdinak eraman dituzte azken 30 urtetan. Ikus ditzagun zehazki datuak.

**AZKEN 30 URTETAKO
GERTATZEZKO BIZTANLERIAREN BILAKAERA**

URT.	HEGOALDEA				IPARRALDEA				E. H. OSOA	
	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa	Nafarroa	GUZTIRA	Lapurdi	Naf. Beh.	Zuberoa		GUZTIRA
1960	138.934	754.383	478.337	402.042	1.773.696	149.824	34.490	20.633	204.947	1.978.643
1970	204.323	1.043.310	631.003	464.867	2.343.503	166.197	33.126	19.484	218.807	2.562.310
1981	260.580	1.181.401	692.986	507.367	2.642.334	188.803	30.434	17.726	236.963	2.879.297
1991	272.447	1.155.106	676.488	521.940	2.625.981	203.696	29.838	16.627	250.161	2.867.142

Taula hauetan agertzen diren datuetan hiru motatako joerak nabarmentzen dira:

- Alde batetik, Araba, Nafarroa eta Lapurdiko herrialdeek agertzen dutena, non, hamarkada guztietan, hazkunde-erritmo desberdinekin bada ere, hazkunde-dinamika bat jarraitu duten. Hazkunde-erritmorik biziena Arabako herrialdean eman da, 30 urtetan biztanleria bikoiztu egin baita. Nafarroan eta Lapurdin erritmoa apalagoa da.
- Beste aldetik, Bizkaia eta Gipuzkoak 1960tik 1981era bitartean, batez ere lehen hamarkadan, hazkunde bortitzak agertzen dituzte; 1981. urteaz geroztik ordea, biztanleen kopuruak behera egiten du, Bizkaiaren kasuan nabarmenago Gipuzkoakoan baino.
- Azkenik, Nafarroa Beherea eta Zuberoak 1962tik hasi eta 1990era bitartean, handiak ez badira ere (hamarkada bakoitzean 1.000 biztanle baino zerbait gehiago) biztanleen gutxitzeak jasan dituzte.

Guzti honen ondorioz esan daiteke Euskal Herria osatzen duten herrialdeek demografia aldetik norabide desberdinak eraman dituztela.

- Lehen taldeko Araba eta Nafarroako hazkundeak gehienbat, industrigintzaren eraginari zor zaizkiola esan behar bada ere, Arabako kasuan (azken 15 urtetan) Euskal Gobernuak, Legebiltzarra eta beste hainbat erakunde ofizial han kokatuak egoteak ekarri dituen ondorio demografikoak ezin dira ahanzi. Lapurdiko kasuan aldiz, herrialde honek izan duen hazkunde gehienbat kostaldean kokatu da eta turismoari eta bertan bizitzera etorri diren hainbat frantziarrei zor zaiela gauza jakina da. Multzo honetako hiru herrialdeen pisu espezifikoa (1.044.548

biztanle) Euskal Herri osoaren %34,7koa denez, aurrera begira pentsatzekoa da herrialde hauek izan dezaketen eragina gutxienez maila horretakoa izango dela. Aintzazkotzat hartzekoa da beraz, herrialde hauek etorkizunean demografia aldetik izango duten eragina.

- Bigarren taldeko Bizkaia eta Gipuzkoako kasuak, elkarren berdinak ez badira ere, antzekoak dira 1961etik 1981era arte industrigintzaren eta hirigintzaren eraginez izan duten hazkundean (Bizkaian Gipuzkoan baino fuerteagoa) eta azken hamarkadan krisi ekonomikoaren ondorioz izan duten gutxitze nabarmenean (Bizkaian gehiago Gipuzkoan baino). Kontuan izanik bi herrialde hauek duten pisua (1.831.594 biztanle) Euskal Herri osoaren %63,7koa dela, ezin uka bi herrialde hauetan gertatzen denak baldintzatuko duela, maila handi batean bederen, Euskal Herri osoak demografia aldetik etorkizunean eramango duen norabidea ezezik abiadura ere.
- Hirugarren taldeko Nafarroa Beherea eta Zuberoak dararmaten biztanle-gutxitzearen prozesua, laborantzari loturik jarraitzen dutenez eta laborantzan geroz eta jende gutxiagorekin ekoizpen edo produkzio berdinak edo handiagoak lortzen diren heinean, eta beste lanbiderik sortzen ez den bitartean, herrialde horiek, poliki-poliki husten joateko arriskuan aurkitzen direla esan behar da. Nola nahi ere, ezin da ahanzi herrialde hauek duten pisu demografikoa (46.465 biztanle) Euskal Herriko %1,6koa besterik ez dela. Beren eragina beraz, Euskal Herriko demografian etorkizunean handia izango ez bada ere, bai ordea, beste nekazal lurralde batzuetan gerta daitekeenaren adierazgarri.

**XX. MENDEAN ZEHAR EUSKAL HERRIKO
GERTATZEKO BIZTANLERIAREN BILAKAERA**

URT.	HEGOALDEA					IPARRALDEA				E. H. OSOA
	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa	Nafarroa	GUZTIRA	Lapuri	Naf. Beh.	Zuberoa	GUZTIRA	
1900	96.385	311.361	195.850	307.669	911.265	118.820	38.293	22.994	180.107	1.091.137
1920	98.668	409.550	258.557	329.875	1.096.650	128.721	36.223	21.420	186.364	1.283.014
1940	112.876	511.135	331.753	369.618	1.325.382	138.623	35.235	20.821	194.679	1.520.061
1960	138.934	754.383	478.337	402.042	1.773.696	149.824	34.490	20.633	204.947	1.978.643
1981	260.580	1.181.401	692.986	507.367	2.642.334	188.803	30.434	17.726	236.963	2.879.297
1991	272.447	1.155.106	676.488	521.940	2.625.981	203.696	29.838	16.627	250.161	2.867.142

GERRA ONDORENGO (1940-60) BIZTANLERIAREN BILAKAERA

Beste urrats bat atzera emanaz 1940. urtean kokatzen gara. Hogei urte horietako lehen hamarkada (1940-50) biztanleriaren bilakaera aldetik guztiz moderatua edo hazkunde apalekoa izan zen bitartean, bigarren hamarkada (1950-60) hazkunde biziagokoa izan zen. Azken hamarkada honen erdialdetik aurrera hasten da Bizkaia eta Gipuzkoan ondorengo 20 urtetan bide beretik jarraituko duen hazkunde-tasa handitzen, bereziki etorkinen eraginez.

Horren ondorioz ematen dira hogei urte horietan 1940-60 Hegoaldeko herrialdeetan honako indize biderkatzaileak.

Bizkaiak	1,48	aldiz	biderkatzen	du	biztanleria
Gipuzkoak	1,44	"	"	"	"
Arabak	1,23	"	"	"	"
Nafarroak	1,09	"	"	"	"
Iparaldeak	1,07	"	"	"	"
(1936-62)					

Hogei urte horietan eman den hazkundeari dagokionean hiru prozesu desberdin nabari dira:

- Alde batetik, Bizkaia eta Gipuzkoak indize biderkatzaile altuak (1,48 eta 1,44) agertzen dituzte. Hogei urtetan biztanleria erdi bikoiztu egiten da.
- Beste muturrean, Nafarroa eta Iparraldea indize biderkatzaile askoz apalagoekin (1,09 eta 1,07) agertzen dira. Biztanleria mantentzea baino askoz gehiago egiten ez dutelarik.
- Bien tartean Arabako herrialdea agertzen da, erdi pareko indize biderkatzailearekin (1,23).

Urte horietan beraz, Bizkaia eta Gipuzkoak kanpotarren etorrera dela eta hazkunde handia ezagutzen dute. Araba eta Nafarroa geroago, 1960tik aurrera, emango dena Iparraldean bezala.

Urte hauetako bilakaera demografikoak ematen ditu gero emango den prozesua ulertzeko klabe edo ardatzak. Urte hauetan hasten baita geroko 20 urtetan (1960-80) biziagotuko den hazkunde-erritmoa eta aurreko hamarkadetan, mendearen hasieratik, emandako bilakaera demografikoarekin haustura adierazten duena.

Izan ere, urte horietan:

- alde batetik, hazkunde naturalaren tasa baldintzatzen duten jaiotze eta heriotze-tasek aldaketa nabarmenak ezagutzen dituzte (jaiotze-tasa mantendu eta heriotze-tasa jaitzi) eta ondorioz, hazkunde naturala igo
- beste aldetik, inmigrazio-tasak lehen inoiz ez bezala hazkunde naturalaren tasa gainditzen du.

Bi faktore horien ondorioz urte horietan hazkunde orokorraren abiaduran ziztu bizia hartzen du, kontrola ezin edo kontrolatu nahi izan ez den hazkunde orokorra 40 urtetan Hego Euskalerriko biztanleria bikoiztera eramaten duena. Iparraldeko hazkundeak ez du horrelako abiadurarik ezagutu. Martxa horretan jarraituz gero 40 urtero biztanleria bikoiztea gerta daiteke. Hazkunde-erritmo hori populazio edo biztanleria batentzat luzaro jasan ezinezkoa gertatzen da.

MENDEAREN HASIERATIK GERRA ZIBILA (1900-40) BUKATU ARTEKO BILAKAERA DEMOGRAFIKOA

Azken urrats bat atzera emanaz mende honen hasieran hasten gara (1900).

Oro har, mendearen hasieratik guda zibila bukatu arteko urtealdiko biztanleen hazkunde nahikoa moderatua izan da. Ikusi besterik ez dago herrialde bakoitzeko biztanleriaren indize biderkatzaileak nolakoak izan diren. Handienetik txikienera honela banatzen dira.

Gipuzkoak	1,69	aldiz	biderkatzen	du	biztanleria
Bizkaiak	1,64	"	"	"	"
Nafarroak	1,20	"	"	"	"
Arabak	1,17	"	"	"	"
Iparraldeak	1,04	"	"	"	"

40 urteren buruan (1900-40) beraz, indize biderkatzailea Gipuzkoa, Bizkaia eta Nafarroan ondorengo 20 urtetan (1940-60) baino zerbait handiagoa bada ere, kontuan izan behar da epea ere bi aldiz handiagoa dela. Araban eta Iparraldean aldiz,

zerbait baxuagoa da 40 urte horietan ondorengo 20 urtetan baino.

Horrek esan nahi du urte-multzo horretan indize biderkatzailerik baxua izan dela hazkunde-tasa motela izan delako. Izan ere, 40 urtetan ondorengo 20 urtetan baino ezer gutxi gehiago hazi baitziren.

Urte-multzo honen hazkunde-tasa motela izatearen arrazoia besteak beste, urte horien barnean eman diren bi momentu historikoei zor zaie.

- Alde batetik, 1936-39ko gerra zibilari.
- Beste aldetik, 1918ko gripe-izurriteari eta 1920 inguruan eman zen krisialdi ekonomikoari.

a) Gerra zibilari dagokionean, ikusi besterik ez dago nola Hego Euskalerrian 1930 eta 40 bitartean biztanleriaren hazkunde moteldu egiten den (10 urtetan 90.000 biztanleetako gehikuntza besterik ez) aurreko 10 urtetan (1920-30) 140.000tik gorakoa izan zen bitartean.

b) 1918ko gripe-izurriteari dagokionean bere eragina ez zen hainbeste nabarmendu. Izan ere 1910-20 bitartean eman zen hazkunde altuagoa izan zen (90.000koa) 1900-10 artekoa (75.000koa) baino.

Gripe-izurriteak baino eragin handiagoa izan zuen agian, Iparraldean 1914-1918ko Europako gudak, bertan hil zen jende kopuruagatik eta jaiotze-tasaren beherakadagatik.

Hegoaldean berriz, beste faktore bat, 1920-21eko krisi ekonomikoa izan zen demografia aldetik ondorio handienak ekarri zituen.

Mende honetako urte-multzo honetako biztanleriaren bilakaera orokorra aztertzerakoan, ez da ahanzi behar demografiaren oinarrian dauden jaiotze eta heriotze-tasak biziki altuak zirela eta elkar konpentsatzen zutela hazkunde-tasa naturala inoiz %1-1,5etik pasatzen ez zelarik.

Hori alde batetik eta etorkinen kopurua garai horretan oso handia izan ezenez, hazkunde orokorra ere nahiko moderatua gertatzen da.

EUSKAL HERRIKO BIZTANLERIAREN BILAKAERA ETA ETORKIZUNERAKO ABIAPUNTUA

Gaur egungo egoeratik hasi eta gertaeren esplikazio bila aldiko urrats bat atzera emanaz burutu dugun azterketa honek zenbait argibide eman digula ezin uka. Nabarmenenak azpimarratzekotan honako hauek aukeratu litezke:

EUSKAL HERRIKO BIZTANLERIAREN BILAKAERA

	HEGO EUSKAL HERRIAN		IPAR EUSKAL HERRIAN		EUSKAL HERRI OSOAN	
	Biztanleak	Hazkundera	Biztanleak	Hazkundera	Biztanleak	Hazkundera
1900	911.265		180.107		1.091.137	
		+ 185.385		+ 6.257		+ 191.642
1920	1.096.650		186.364		1.283.014	
		+ 228.732		+ 8.315		+ 237.042
1940	1.325.382		194.679		1.520.061	
		+ 448.314		+ 10.268		+ 458.582
1960	1.773.696		204.947		1.978.643	
		+ 868.638		+ 32.016		+ 900.654
1981	2.642.334		236.963		2.879.297	
		- 16.353		- 13.198		- 3.155
1991	2.625.981		250.161		2.876.142	

Taula honetan agertzen denez, biztanleriaren bilakaerak aldi desberdinak ezagutu ditu:

- Mendearen hasieratik 1940 arte, hazkunde jarraituz baino nahiko moderatua ematen da.
- 1940tik 60ra bitartean hazkunde-tasa biziago izaten hasten da, aurreko hogeikadetakoa bikoiztuz.
- 1960tik 81era bitartean hazkunde-tasak handitzen dira batez ere Hegoaldean baina baita Iparraldean ere. Hazkunde-erritmoa biziki azeleratzen da aurreko aldi guztietakoen gaineratik. 20 urtetan hazkunde handiagoa ematen da aurreko 60 urtetan baino.
- Azken 10 urtetan mende honetan inoiz eman ez den gertaera azaltzen da: hazkunde negatiboarena alegia. Datuak zehatzago aztertuz gero esan beharko litzateke prozesu hori 1975 geroztik abiatu zen prozesua dela. Ordutik dator jaiotze-tasaren beherakada eta horren inguruko beste hainbat gertaera (famiaren inguruko pentsamolde eta jokaera askoren aldaketa).

Etorkizunari begira guzti honek, zenbait adituen ustez, 2. trantsizio demografikoan sartzen hasiak garela adierazten du. Hazkunde deskontrolatuaren ereduak porrot egin du, ez bakarrik demografiaren arloan, ekonomian, hirigintzan eta beste hainbatetan. Hazkunde deskontrolatutik hazkunde kontrolatura pasatzeko garaia heldu denez, oreka berri bat aurkitu beharra dago, eta noski, hazkunde naturalaren bidez lortzen ez bada, migrazio-mugimenduen bidez burutuko da.

AZKEN GOGOETA EDO KONKLUSIO GISARA

Azken 10 urteotan Euskal Herriko herrialde batzuetan, eta ez hainbeste Euskal Herri osoan, eman den biztanleen behar-rakada dela eta, hainbat komentario guztiz alarmista azaldu da egunkarietan kazetarien aldetik, zenbait kasutan kutsu sensazionalista nabarmenarakin eta gehienetan datu partzialetan oinarrituz. Azaldu diren komentarioak gisa honetakoak izan dira:

- Azken 10 urteetan biztanleen «galera» handiak izan direla.
- Geroz eta jaiotza gutxiago ematen denez biztanleria zahar-
kitzen ari dela.
- Heriotzeak jaiotzak baino ugariagoak izatera iritsi direla.
- Martxa honetan, laister, kanpotar berriak (Ipar Afrika-
koak batez ere) ugari etortzen hasiko direla.

Esaldi hauek bere horretan harturik eztabaidagarriak baldin badira ere maila batean bederen egia direla ezin uka. Izan ere, Euskal Herriak azken 10 urte hauetan bizi duen krisialdia demografikoa ezezik beste sektore askotan ere nabarmentzen bait da. Eta gainera ez txantxetako eran.

Bestalde, azken 10 urte hauetako datuei kontrajarriak bezala 1960tik 1981era bitartean gertatutakoak aipatzen dira. Hogei urte horietan gertatutakoa beti horrela izan balitz bezala.

Atzerago begiratzen badugu ordea (1940-60) edota oraindik atzerago (1900-40) agertzen zaigu biztanleriaren aldetik gorabehera handiak izan direla. Aldi batzuetan geldialdiak eman diren bitartean beste batzuetan hazkunde biziak eman direla, eta ez dela egoera iraunkorrik epe luze batean eman. Honek eraman behar gintuzke momentu jakin bateko datuak erlatibi-

zatzera eta ikuspegi zabalago baten kokatzera. Izan ere, oraingoak «galera»tzat jotzen diren bezala lehengoak «irabazi»tzat jotzen dira, urte haietako martxa guztiz onuragarritzat joaz, hazkundea, besterik gabe, hazkundea izateagatik ontzat emanaz. Ez da aipatzen ezertarako 1960-81eko urte horiek ekarri zituzten hain onak ez ziren ondorioak.

Aipa ditzagun nagusienak:

- Hegoaldeko herrialde guztietan eta batez ere Bizkaian eta Gipuzkoan neurrigabeko hazkundeak, guztiz deskontrolatuak eman zirela.
- Gertakizun horien ondorioz, ordurarteko hazkunde-erri-erri-moak apurtuak eta erritmo guztiz forztatuak ezarri zirela.
- Uholdeka etorri ziren etorkinen ondorioz, egitura demografikoak aldaketa sakonak jasan zituela. Heldu-gazteen eta haurren kopuruak itxuragabe ugarituz, eta adin-egitura desorekatuz.
- Guzti hauen beharrei erantzuteko era askotako azpiegiturak behar zirenez, nola halako gauza ugari egin zela garai honetan. Adibidez, nola halako etxebizitzak eta auzoak, nola halako eskolak, nola halako gizarte-zerbitzuak (zerbitzurik egiten zenean) eta, zer esanik ez, nola halako industri lantegiak.

Guzti hauek desarroilismo inkontrolatuaren garaiak ziren. Egiten zen guztia, ona edo txarra izan, baliozkotzat jotzen zen. Salbuespen batzuk kenduz gero *kantitateari* begiratzen zitaion eta ez *kalitateari*.

Oraingo «galerei» eta orduko «irabaziei» begiraterakoan kontuan izan beharko litzateke benetan orduko «irabazien» garaiak oraingo «galeren» garaiak baino hobeak ote ziren, zertan eta norentzat. Izan ere, dirudienez, beldur handia ematen digute oraingo biztanleen gutxitzeak baino ez zigun beldurrik eman aurreko urte horietako biztanleen hazkunde inkontrolatuak. Eta esan behar da garai haiek ez zirela nahitaez oraingoak baino hobeak izan. Gehiago oraindik, orduko gehiegikerien ondoriak orain jasaten ari garela nola demografian hala hirigintzan, industrigintzan eta gizarte osoaren berregituraketan. Garai haietan oker egindakoen faktura ordaintzen ari baikara orain. Eta noski, garaiak ez dira atseginenetakoak.

Halere, etorkizunari begira eta demografiari dagokionean, orain jasaten ari garen geldialdi honi irtenbideak aurkitu beharko genizkioke aldi berri hau baliagarri gerta dakigun gure herritarren bizi-kalitatea hobetzeko. Hori lortzeko, oreka demografiko berri bat bilatzen ahalegindu behar dugu.

Horrela egitea lortuko bagenu, agian, oraingo «galera» aldi honek gure etorkizuna hobeto bideratzeko balio dezake «irabazi» aldiko era inkontrolatuan egondako gehiegikeria ez baitzen, behar bada, uste bezain mesedegarri izan Euskal Herriarentzat. Urte horietan hain zuzen, bere nortasuna, demografia aldetik ezezik, sozio-ekonomia aldetik eta batez ere, gure nortasun ezaugarriak galtzeko zorian jartzeraino, sozio-kultural aldetik guztiz jipoitua eta trastornatua gertatu baitzen, .

Orain beraz, badugu aukera lehen gaizki egindakoak zuzentzen eta kalitatezko egitura demografiko, sozio-ekonomiko eta soziokultural bat eraikitzen ahalegintzeko.

Zehatzago esateko, oraingo «geldialdi» hau aprobe txatu beharko genuke:

- Hegoaldean
 - Hain zigortuak gertatu diren nekazaritza eta arrantzarri irtenbide berriak aurkitzen lagunduz kalitatezko produktuak landuz eta ingurugiroaren zaintzaile gisa babes-tuz.
 - Industrigintza jasaten ari den krisialdi gogorrari irtenbide egoki bat bilatzen ahalegintzeko.
 - Hain degradatua dagoen gure ingurugiroa eta ekologia berreskuratu, kontserbatu eta hobetzeko behar diren neurriak hartzeko.
 - Hirigintzan egin diren aldrebeskeriak zuzendu eta gure hiri eta herrien azpiegiturretan eta ekipamenduetan hobekuntza sakonak egiteko.
 - Irakaskuntzan, ikasleen kopuruaren beherakada, irakaskuntzaren kalitatearen hobekuntzara bideratzeko, eta bereziki euskalduntze-prozesua ziurtatzeko.
 - Kanpotik etorri eta hemen bizi nahi dutenen integrazio sozio-kulturalerako aukerak eskaintzeko, euskara ikasteko, eta bertakoekin gizarte berri bat eraikitzen ahalegin bat egiteko.

Guzti hori bideratzeko aukera aproposa izan dezakegu oraingoa.

- Iparraldean

- Lurraren erabilera eta hirigintza herritarren eta ez jauntxoen mesedetan egiteko.
- Laborantza eta abelgintzarentzat irtenbide berriak lortzeko.
- Kalitatezko produktuak landuko dituen industriak erakitzeko.
- Zerbitzu aldetik dituen baliabideak sustatzeko.
- Kulturagintzan duen ondarea Euskal Herri osoari eskaintzeko.

Hitz gutxitan esateko: orain arte, batzuk Madrilen eta besteak Parisen begiak jarririk, elkarri bizkar emanez bizi izan bagara, orain dugu aukera elkarri begira jarri, elkarri eskuak eman eta elkarlanari ekiteko. Gauzak ez dira errazak izango, inork ez baitigu oparirik egingo. Elkar harturik ordea, bakarka baino gehiago egin ahal izango dugu.

Hemendik aurrera, hegoaldekoek ez dezagun ezer egin Iparraldekoak kontuan izan gabe, eta berdin, Iparraldekoek ez dezatela ezer egin Hegoaldekoak kontuan izan gabe. Horrela hasiko gara, behingoz, elkarrekin bidea egiten.

1. Puntu honi dagokionean, sarreran aipatu dugun hazkunde optimoaren inguruko eztabaidarekin topo egiten dugu. Hazkunde optimo absoluturik ez dagoela esan behar da eta hazkunde optimoa nahitaez erlatiboa dela, biztanleria batentzat egokia dena ez baita derrigorrez guztientzat egokia. Garbi dago bestalde, hazkunde-tasa bizia edo motela izateak bere alderdi onak eta arazoak dituela. Hazkunde bizia ez da besterik gabe hoberena.